

چالش‌های موجود در توسعه متوازن فنی و حرفه‌ای و کار دانش و راهکارهای آن

مقدمه

نهایت، «روش‌های سنتی تولید»، جای خود را به «نوگرایی و اتکا به روش‌های مدرن تولید» بدهد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، که مبتنی بر تخصص و با تکیه بر آموزش‌های عملی و تمرین و ممارست پیگیر است، علاج کار و گره‌گشای نظام آموزش کشور ما می‌تواند باشد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش به لحاظ تأثیر عمده‌ای که در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه دارد، همواره باید مورد توجه متصدیان آموزش و پرورش باشد.

واقعیت این است که حرفه‌گرایی و رویکرد به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به روال سنتی نقایص و کاستی‌های فراوان دارد و ظهور مهارت‌های پیچیده در قلمرو مشاغل جدید مستلزم ارائه رویکرد جدید به حرفه‌گرایی است. در رویکرد جدید، ساختار برنامه‌ریزی

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش به عنوان ضروری‌ترین بخش آموزش کشور در حال حاضر از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، اما متأسفانه عواملی دست به دست هم داده‌اند تا کارایی و اثربخشی مطلوبی را در این بخش شاهد نباشیم. اشباع بعضی رشته‌ها در شهرستان‌ها، ناتوانی در حذف یا انتقال رشته‌ها، به روز نبودن و مستهلک بودن تجهیزات، نبودن انگیزه قوی در بین هنرآموزان و دو شغله بودن تعداد قابل توجهی از هنرآموزان (با توجه به تخصص‌شان)، بی‌توجهی برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران آموزش و پرورش، بالاخص در سطح ادارات شهرستان‌ها، به بخش فنی و حرفه‌ای و کار دانش، با توجه به اینکه اکثر همکاران در حوزه ستادی از بخش نظری هستند و بسیاری مسائل دیگر باعث شده‌اند که نتوانیم در توسعه متوازن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش موفق باشیم.

نداشتن ناکامی در توسعه متوازن رشته‌ها در بخش آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش در سطح شهرستان‌ها و استان‌ها معلول علت‌های متفاوتی است. که همت مضاعف همه مسئولین را طلب می‌کند. اما مهم‌ترین و اولین کار، تغییر نگرش مسئولان و کارشناسان نسبت به این گونه آموزش‌هاست. مسئولان و تصمیم‌گیران دور از هر گونه بخشی‌نگری، باید به نیاز به توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش در سطح کشور باور داشته باشند.

اهمیت و ضرورت موضوع

بر اساس چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ایران، در سال مذکور، کشوری توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه و اشتغال کامل خواهد بود، لذا برای تحقق این چشم‌انداز، باید «مدرک» جای خود را به «مهارت»، «ایستایی تبعیت مطلق در آموزش»، جای خود را به «نوآوری و خلاقیت»، «کارگزاری» جای خود را به «کارآفرینی» و در

کلیدواژه‌ها:

توسعه متوازن، آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش، رویکرد برنامه درسی

آموزش‌های
فنی و حرفه‌ای،
که مبتنی بر
تخصص و با تکیه بر
آموزش‌های عملی
و تمرین و ممارست
پیگیر است، علاج
کار و گره‌گشای نظام
آموزش کشور ما
می‌تواند باشد

تأثیر همزمان آن‌ها می‌تواند عوامل مؤثر و تشدیدکننده‌ای در کاهش توسعه متوازن به دنبال داشته باشد. لذا شناخت این چالش‌ها و پیدا کردن راهکارهای عملیاتی برای حذف آن‌ها قادر است ما را در توسعه متوازن این گونه آموزش‌ها موفق گرداند.

چالش‌هایی که می‌توان شناسایی کرد به این شرح‌اند:

۱. بخشی‌نگری در بین مدیران دبیرستان‌ها و همکاری نکردن آنان در معرفی و هدایت صحیح دانش‌آموزان به هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، بالاخص در سطح روستاها، به علت ترس از افت تراکم کلاس‌های موجود و حذف دبیرستان‌های روستا و شاید حذف موقعیت کاری آنان؛
۲. متناسب نبودن امکانات و تجهیزات هنرستان‌ها با نیاز هنرجویان و به روز نبودن آن‌ها؛
۳. ناآگاهی و ناآشنایی مسئولان ادارات در شهرستان‌ها با رشته‌های معین کاردانش و استفاده نشدن از توان علمی و آموزشی و تجهیزاتی سایر دستگاه‌های اجرایی دولتی و بخش خصوصی؛
۴. وجود رشته‌های مشابه در یک شهرستان در هنرستان‌های کاردانش و فنی و حرفه‌ای؛
۵. متناسب نبودن رشته‌های تحصیلی موجود با رغبت هنرجویان و با ظرفیت‌های بومی هر منطقه؛
۶. تناسب نداشتن برنامه‌ریزی درسی،

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از نظر اهداف و وسعت قلمرو، محتوا و شکل آموزش تغییر می‌کند. یکی از تغییرات اساسی در این رویکرد آن است که مرزهای بین آموزش‌های حرفه‌ای و علمی کمرنگ می‌شود.

چالش‌های موجود در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کردانش این ضرورت را ایجاد می‌کند که مجریان آموزش و پرورش بیش از گذشته در پی تغییر و اصلاح ساختار برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای و کردانش برآیند.

چالش‌های موجود در توسعه متوازن فنی و حرفه‌ای و کردانش

توسعه متوازن شاخه‌ها و رشته‌ها از ارکان توسعه پایدار آموزش و پرورش تلقی می‌گردد. اما اگر به دنبال این توسعه در قالب سند تحول بنیادین هستیم چاره‌ای جز شناخت چالش‌ها و عزم جدی و ملی در رفع و حذف آن‌ها نیست. لذا ابتدا باید آن‌ها را آسیب‌شناسی کرد و نسبت به رفع آسیب‌ها و چالش‌ها و معضلات اقدام نمود.

هر کدام از این چالش‌ها شاید تأثیر چندانی چشمگیری در توسعه متوازن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کردانش نداشته باشد. اما

هدفمندسازی یارانه‌ها باعث افزایش چندین برابری هزینه انرژی در هنرستان‌ها گردید، به طوری که حجم زیادی از بودجه هنرستان‌های رami بلعد

تغییر جهت‌گیری دروس به سمت نیازهای بازار کار و به کارگیری الگوهای جدید یادگیری فعال که در نهایت به بهبود چشم‌انداز اشتغال دانش‌آموختگان منتهی گردد، از نیازهای برنامه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش می‌باشد

روش‌های تدریس و روش‌های امتحان نظری و عملی با نیازهای فراگیران و به روز نبودن آن‌ها؛
۷. نبودن تناسب بین کار و مسئولیت عوامل اداری و اجرایی در هنرستان با حق الزحمه و حقوق دریافتی آن‌ها از سوی آموزش و پرورش (در حال حاضر نقطه درد در نظام آموزشی کشور و در بخش فنی و حرفه‌ای و کاردانش همین موضوع است و اگر به دنبال تحول در قالب سند تحول بنیادین و چشم‌انداز ۱۴۰۴ کشور و به دنبال رفع چالش‌ها و معضلات هستیم این‌ها میسر نخواهد شد مگر در سایه همت و تلاش مضاعف مجریان اصلی سیاست‌ها که همان عوامل اداری و اجرایی هنرستان‌ها و در رأس آن‌ها مدیران خدوم و مظلوم هنرستان‌ها هستند.

لذا باید نسبت به ایجاد انگیزه قوی در آن‌ها به عنوان مجریان اصلی توسعه متوازن اقدام نمائیم. در حال حاضر هیچ‌گونه تفاوت حقوقی بین یک مدیر هنرستان فنی شبانه‌روزی با ۵۰۰ نفر هنرجو و هنرآموز با یک معاون دبیرستان سه کلاسه نیست. اگرچه سیاست‌گذار و قانون‌گذار اضافه‌کار عوامل اجرایی را در اعتبارات پیش‌بینی نموده است، به طوری که یک مدیر هنرستان، حداقل ۷۲ ساعت باید در ماه اضافه‌کار دریافت نماید اما از سال‌های گذشته تا کنون این موارد هنوز تأمین اعتبار نگردیده است و حداکثر پرداختی مدیران و دیگر عوامل به بیست ساعت در ماه نمی‌رسد؛

۸. ناهماهنگی میان آموزش و اشتغال؛
۹. نبودن علاقه‌مندی و تمایل در هنرآموزان برای تدریس، با توجه به تناسب نداشتن تخصص آن‌ها با حق الزحمه دریافتی (اگر قرار باشد دبیران و هنرآموزان را با هم مقایسه کنیم، هنرآموزان به دلیل داشتن تخصص‌شان می‌توانند در بازار کار و صنعت نیز فعال باشند. لذا با توجه به سوابق، تخصص و کمبود این‌گونه نیروها در بخش صنعت و کار و بازار، درآمد بسیار چشمگیری نصیب هنرآموزان می‌گردد. اما به دلیل یکسان بودن حق الزحمه کار در هنرستان و دبیرستان، سختی و خطرات کار، حق الزحمه کم، اکثر هنرآموزان هیچ‌گونه انگیزه‌ای برای تدریس و کار در هنرستان و برعهده گرفتن مسئولیت‌ها و حتی گرفتن اضافه‌کار ندارند، به طوری که هنوز بعضی از هنرستان‌ها با مدیریت و معاونت نیروی نظری اداره می‌شوند. با ادامه این وضعیت، نمی‌توان شاهد رشد و توسعه متوازن در بخش فنی و حرفه‌ای و کاردانش بود؛

۱۰. چالش‌های فراروی هوشمندسازی هنرستان‌ها (تفکر سنتی تدریس، امکانات کم و

موجود هنرستان‌ها، توانایی کم استفاده از اینترنت، کمبود محتوای الکترونیکی، بضاعت مالی و علمی کم اولیای هنرجویان می‌تواند از چالش‌های فرا روی هوشمندسازی هنرستان‌ها باشد. با رفع این چالش‌ها به کیفیت آموزش و مهارت، که تأثیر مستقیمی در توسعه متوازن و جذابیت آموزش در هنرستان‌ها دارد، کمک شایان خواهد شد؛

۱۱. کمبود شدید منابع مالی (هدفمندسازی یارانه‌ها باعث افزایش چندین برابری هزینه انرژی در هنرستان‌ها گردید، به طوری که حجم زیادی از بودجه هنرستان را می‌بلعد و به تبع آن، نبود بودجه در هنرستان‌ها نمی‌تواند راه را برای تأسیس رشته جدید، نوسازی تجهیزات و در نهایت کمک به توسعه متوازن در شهرستان‌ها باز نماید؛

۱۲. کمبود شدید نیروهای خدماتی، انباردار، استادکار در هنرستان‌ها، که در کیفیت آموزش‌های عملی بسیار تأثیر دارد؛

۱۳. نگرش منفی بعضی از اولیا نسبت به هنرستان‌های کاردانش و کشاورزی؛

۱۴. یکپارچه نبودن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش و وجود متولیان زیاد دولتی و خصوصی در کشور.

راهکارهای عملیاتی پیشنهادی، برای توسعه متوازن رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش

۱. فرهنگ‌سازی به منظور ایجاد منزلت اجتماعی دوره‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش به گونه‌ای که این آموزش‌ها از شأن و منزلت خاصی برخوردار باشند؛

۲. تغییر جهت‌گیری دروس به سمت نیازهای بازار کار و به کارگیری الگوهای جدید یادگیری فعال که در نهایت به بهبود چشم‌انداز اشتغال دانش‌آموختگان منتهی گردد؛

۳. ایجاد نمایشگاه دائمی تولیدات هنرستان‌ها به جهت آشنایی هنرجویان با بازار کار و همین‌طور آشنایی جامعه با تولیدات هنرستان‌ها؛

۴. طرح موضوع توسعه متوازن و راهکارهای آن در شورای آموزش و پرورش و شورای اداری شهرستان و بسیج کلیه امکانات هر شهرستان در کمک به توسعه متوازن؛

۵. بازدید شورای روستاها و دیگر مسئولین محلی از هنرستان‌ها و امکانات آن‌ها؛

۶. بازدید کلی مشاورین و مدیران دبیرستان‌های نظری از کلیه هنرستان‌ها به منظور

طرح موضوع توسعه متوازن و راهکارهای آن در شورای آموزش و پرورش و شورای اداری شهرستان و بسیج کلیه امکانات هر شهرستان در کمک به توسعه متوازن نقش اساسی ایفا خواهد کرد

گردند و در نهایت گزارش اجرای آن را نیز مستند نمایند و به اداره مربوطه ارسال دارند؛

۱۸. در صورت امکان ثبت نام پایه دوم در هر شهرستان به صورت متمرکز انجام شود تا از دخالت های شخصی مدیران و بقیه عوامل اداری آموزشگاه ها جلوگیری شود؛

۱۹. اولویت استخدام در بعضی از پست های دولتی برای دانش آموختگان هنرستان ها؛

۲۰. به وجود آوردن امکانات ادامه تحصیل در شهرستان ها با کمک و پیشنهاد به بخش خصوصی به طوری که هنرجویان هنرستان ها، دغدغه ادامه تحصیل در رشته خود را نداشته باشند؛

۲۱. تلاش در تجهیز و به روز رسانی امکانات هنرستان ها که واقعاً مهم ترین نیاز روز هنرستان ها در سطح کشور است.

۲۲. تلاش در افزایش انگیزه تمامی کسانی که در هنرستان ها مشغول خدمت به هنرجویان اند. چرا که مجریان اصلی توسعه متوازن آموزش های فنی و حرفه ای و کار دانش این ها هستند. اگر بهترین برنامه ها و سیاست ها تبیین شود و توجهی به مجریان آن نداشته باشیم تمامی آن برنامه و سیاست ها تا در ورودی هنرستان ها و شاید تنها روی کاغذ کارایی داشته باشد؛

۲۳. تلاش در تغییر نگرش رؤسا و معاونین آموزش و پرورش نسبت به توجه ویژه به هنرستان ها؛

۲۴. تجدید نظر در شرایط قبولی هنرجویان پایه های دوم و بالآخر سوم هنرستان ها، به ویژه هنرجویان هنرستان های کارودانش؛

۲۵. در نظر گرفتن تسهیلات ویژه برای دبیرانی که در هنرستان ها مشغول تدریس اند؛

۲۶. استفاده از همکاران مازاد در دوره راهنمایی جهت تکمیل پست های اداری هنرستان ها و کمک به مدیر هنرستان (همچون پست های معاونت آموزشی، اجرایی، انباردارها و...)

۲۷. افزایش پست های اداری هنرستان ها؛

۲۸. تلاش در افزایش حقوق کلیه هنرآموزان شاغل در هنرستان ها، بالآخر کادر اداری و اجرایی شاغل در هنرستان ها؛

۲۹. استفاده از برنامه های آموزشی ضمن خدمت جهت توانمندسازی مطلوب تر هنرآموزان و همسوسازی آنان با اهداف توسعه متوازن؛

۳۰. برگزاری همایش های منطقه ای و سالانه با موضوع توسعه متوازن به جهت فرهنگ سازی این موضوع، همسو کردن مدیران منطقه ای و بررسی وضع موجود و مطلوب.

تغییر نگرش آن ها نسبت به هنرستان ها؛

۷. برنامه ریزی جهت بازدید همه دانش آموزان سال اول از کلیه هنرستان ها به جهت آشنایی آن ها با هنرستان ها؛

۸. تهیه بروشور و فیلم معرفی هنرستان ها و رشته ها، جهت آشنایی دانش آموزان؛

۹. پرداخت تسهیلات بانکی به دانش آموختگان هنرستان ها به جهت حمایت از آن ها و حمایت از کار و اشتغال؛

۱۰. اجرای مطلوب تر تبصره ۷۵ در هنرستان ها به منظور ایجاد انگیزه مادی و معنوی در هنرآموزان و هنرجویان؛

۱۱. ایجاد دانشکده فنی دولتی در شهرستان های مهم هر استان؛

۱۲. کمک به ایجاد شرکت تعاونی دانش آموختگان هنرستان ها و حمایت مستمر از آنان؛

۱۳. ارائه خدمات رایگان یا نیمه رایگان ایاب و ذهاب هنرجویان توسط دیگر نهادها همچون شهرداری ها، دهمداری ها، بخشداری ها، شوراها و فرمانداری ها و... جهت تحصیل در هنرستان ها و افزایش جذابیت تحصیل در هنرستان ها؛

۱۴. بهبود همکاری و تعامل سایر دستگاه های دولتی (به ویژه ادارات فنی و حرفه ای) در کمک به آموزش و پرورش و هنرستان ها، بالآخر در بخش آموزش های دوگانه؛

۱۵. ارائه تسهیلاتی برای ترغیب بخش خصوصی در آموزش های دوگانه همچون معافیت مالیاتی، اختصاصی، تسهیلات بانکی، کمک های بلاعوض و... از سوی فرمانداری و دیگر نهادها؛

۱۶. تجهیز کلیه هنرستان ها به امکانات شبانه روزی (خوابگاه و سلف غذاخوری) به منظور افزایش جذب دانش آموزان روستایی (که هم اکنون بیشترین مشکل در روستاهاست. وجود دبیرستان های نظری، بالآخر رشته انسانی در روستاها نتیجه ای جز افزایش سطح توقع دانش آموزان و اختلال در سیاست های کار و اشتغال نداشته است)؛

۱۷. برگزاری جلسات کارگاهی مدیران و مشاوران دبیرستان های نظری جهت همسوسازی آن ها با سیاست های کلان آموزش و پرورش در چشم انداز افق ۱۴۰۴، به طوری که درصد جذب دانش آموزان در آموزش های فنی و حرفه ای و کار دانش به ازای هر دبیرستان مشخص و مدیر، معاونین و مشاورین آموزشگاه ملزم به اجرای آن

* منابع

۱. ابراهیم صالحی (۱۳۸۹)، آموزش های فنی و حرفه ای و چالش های پیش رو، دانشگاه مازندران
۲. مهناز لنکرانی (۱۳۸۰)، بررسی مشکلات اجرایی ارائه آموزش های فنی و حرفه ای و کار دانش در واحدهای آموزشی از دیدگاه هنرجویان، هنرآموزان و مدیران شهر اصفهان، دانشگاه اصفهان
۳. کیوان صالحی (۱۳۸۵)، نگاهی تحلیلی بر عملکرد هنرستان های کار دانش، آموزش و پرورش منطقه ۲ شهر تهران
۴. مصطفی سلیمی فر (۱۳۸۴)، سرمایه انسانی و کارآفرینی در رویکرد فنی و حرفه ای، مجله دانش